

מענה: יתכן שראובן ביקש להוריד את יוסף לבור רחב עם מיעוט נחשים ועקרבים, ושוב אין זו מיתה ודאית, ואפשר שיוסף ימשיך לחיות - לפחות על פי תכניתו של ראובן - עד שהוא יבוא להצילו תוך זמן קצר.

(ספר מרפסין איגרא על בראשית ע' רמג"ד)

ועיין שם ברמב"ן (פ' וישב) שמה שהשליכו השבטים יוסף לבור, אע"פ שהיו בו נחשים ועקרבים, צ"ל שהם היו מוסתרים בתוך חורים ונקיקים שבכתלי הבור. או שהבור הי' עמוק, והם לא ראו הנחשים והעקרבים שרוחשים בתחתית הבור.

דף קכ"א ע"ב

בגמ': שעה ראשונה אמר שלום שני' אמר שלום שלישיית אמר עלתה כו'.

המהר"א ששון (סוף סי' א') הביא משו"ת הריב"ש (סי' ש"פ) דשיעור כדי שתצא נפשו הוא שיעור שלש שעות. וכתב המהר"א ששון דהריב"ש למד כן מעובדא דהכא דרבי חנינא בן דוסא ידע שכל זמן שאפשר שתחי' בטבע לא יעשה הקב"ה ניסא בכדי, ע"כ שעה ראשונה ושני' לא הי' בטוח שכבר עלתה, רק בשעה ג' שהוא שיעור "שתצא נפשו" הי' מובטח שכבר עלתה ולא מתה שם, ומזה מוכח דג' שעות הוא שיעור כדי שתצא נפשו.

אמנם בתשו' מהרי"ט (ח"ב אה"ע סי' כ"ו) כתב דאי אפשר בשום אופן לחיות בהרבה פחות מג' שעות, ולכן פירש דשעה ראשונה וכו' דאיתא התם בעובדא דרבי חנינא בן דוסא הינו כמוש"כ תוס' בסוטה י"א ע"א (ד"ה מהם) בהא דאיתא התם שבני ישראל המתינו למרים כשנצטרעה שעה אחת, עי"ש שהוכיחו דשעה אחת לאו דוקא אלא כשיעור מיל, ואם כן ג' שעות דהכא היינו שיעור ג' מיל, (דהיינו נ"ד דקות להסוברים ששיעור מיל הוא י"ח דקות, ושעה וחומש להסוברים ששיעור מיל הוא כ"ד דקות).

★★

בשו"ת חתם סופר (אה"ע ח"א סוף סי' ס"א וריש סי' צ"ב) הביא ב' דיעות אלו, ועי"ש שדן בדעת המהר"א ששון אי הכוונה תחלת שעה שלישיית או שלש שעות שלמות. ועל טענת המהרי"ט דאיך יוכל לחיות במים עד ג' שעות,

מתרין על כך האור החיים: אדם, שהוא בעל בחירה, יכול להרוג את חברו אף אם לא נגזר על חברו שימות, מה שאין כן נחשים ועקרבים אינם יכולים להרוג אדם שלא נגזר עליו שימות, ועל כן אמר ראובן לאחיו: "אל תשפכו דם, השליכו אותו אל הבור... ויד אל תשלחו בו. למען הציל אותו מידם".

וקשה: הלא במסכת יבמות (קכא, א) שנינו, כי אדם שנפל לבור מלא נחשים ועקרבים, מעידים עליו שמת, ומתירים את אשתו להנשא על סמך עדות זו.

ואם אכן נחשים ועקרבים אינם יכולים להרוג אדם שלא נגזר עליו שימות, כיצד מתירים אשה להנשא על סמך עדות זו, והלא יתכן שלא נגזר משמים על אדם זה שימות ואז אין הנחשים והעקרבים יכולים להורגו?

★★

תירין בזה הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א: הגמרא במסכת יבמות מדברת באדם שנפל על הנחשים והעקרבים הנמצאים בבור, ובאופן זה, הנחשים והעקרבים, מחמת ההתגרות בהם, ממיתים גם אם לא נגזר עליו שימות, ולכן מתירין את אשתו להנשא על סמך עדות זו.

עוד יש לתרץ: יש לחלק בין אדם שנפל מאליו לבור מלא נחשים, לבין מי ששמו אותו בבור שכזה.

ואכן מי שבני אדם שמו אותו בבור מלא נחשים כיוסף, אין הנחשים והעקרבים יכולים להורגו, אם לא נגזר עליו מיתה. מה שאין כן אדם שנפל לבור, מעצם נפילתו לבור מלא נחשים, מתברר שנגזר עליו מיתה בידי שמים, ושוב ודאי שהנחשים והעקרבים הרגוהו, ולכן אפשר להעיד עליו שמת. **עוד** יש לתרץ: יש לחלק בין בור קטן מלא בנחשים ועקרבים, לבין בור רחב שאין בו כל כך הרבה נחשים.

חילוק זה מתברר על פי דברי "המאירי" במסכת יבמות (שם), הסובר שאם אדם נופל לבור רחב שיש בו נחשים ועקרבים, אין מעידין עליו שמת, שמאחר ויש מקום רחב גם לאדם וגם לנחשים, אין נפילת האדם לבור מפריעה לנחשים, ולכן אין זה ודאי שהם נשכו את האדם והמיתוהו. ורק בבור קטן וצפוף בנחשים, שנפילת האדם לשם מפריעה להם בחייהם, או אז יש ודאות שהאדם ננשך על ידי הנחשים ומת.